

Nuorten piirustukset maantieteellisten mielikuvien ilmentäjinä

Esittelen kirjoituksessani Tikkurilan lukion opiskelijoiden piirustuksia, joiden aiheina ovat Etelä-Afrikka ja New York. Piirustukset ovat peräisin kahdesta tutkimuksestani, joissa käytin itse ottamiani valokuvia ja nuorten piirustuksia (esim. Hilander 2012). Etelä-Afrikkaa käsittelevässä tutkimuksessa tarkastelin, millainen mielikuva opiskelijoille muodostui tummaihoisten eteläafrikkalaisten asuinalueista (*townships*) heille näyttämieni neljän valokuvan perusteella. Valokuviiin liittyvissä tehtävännäöissa nuorten tuli kirjoittaa kuvalle kuvateksti ja otsikko, valita erilaisista sanapareista (esim. perustarpeet–ylellisyys) se sana, joka heistä parhaiten sopi kuvan luonteeseen, sekä pohtia kuvassa näkyvien lasten nykytilannetta ja tulevaisuutta. Lisäksi nuorten piti eläytyä kuvan tilanteeseen vastaamalla, mitä he tekisivät, jos he yhtäkkiä päätyisivät kuvan esittämään paikkaan.

Ennen tehtävän aloittamista opiskelijat vastasivat taustatietokysymyksiin, joissa tiedusteltiin muun muassa heidän ikäänsä, ja sukupuoltaan ja

kiinnostustaan maantieteen osa-alueisiin. Taustatietokysymysten lisäksi lomakkeessa kysyttiin: Oletko sinä käynyt Etelä-Afrikassa? Mitä erityistä Etelä-Afrikan historiassa on? Onko Etelä-Afrikka teollisuusmaa vai kehitysmaa? Taustatietokysymysten ja Etelä-Afrikkaa koskevien kysymysten jälkeen lomakkeessa oli puolikas A4-arkki piirustuksen tekoa varten.

Outi Surma-aho toteaa edeltävässä keskustelupuheenvuorossa halunneensa antaa nuorille ”vapaa kädet” havainnoida ympäristöä ja välttää valmiita vastausvaihtoehtoja ja malliesimerkkejä. Tahdoin hänen tavoin välttää rajoittamasta nuorten mielikuvien ilmaisua. Siksi piirroksen ohjeena oli ainoastaan: ”Piirrä alle, mitä sinulle tulee ensimmäisenä mieleen Etelä-Afrikasta”. Piirustus-tehtävän tarkoituksena oli tarjota nuorille mahdollisuus ilmaista itseään muulla tavoin kuin vain vastaamalla avoimiin kysymyksiin, sillä omien mielikuvien ja mielipiteiden ilmaiseminen pelkätään kirjoittaen on usein vaikeaa. Lisäksi piirtämi-

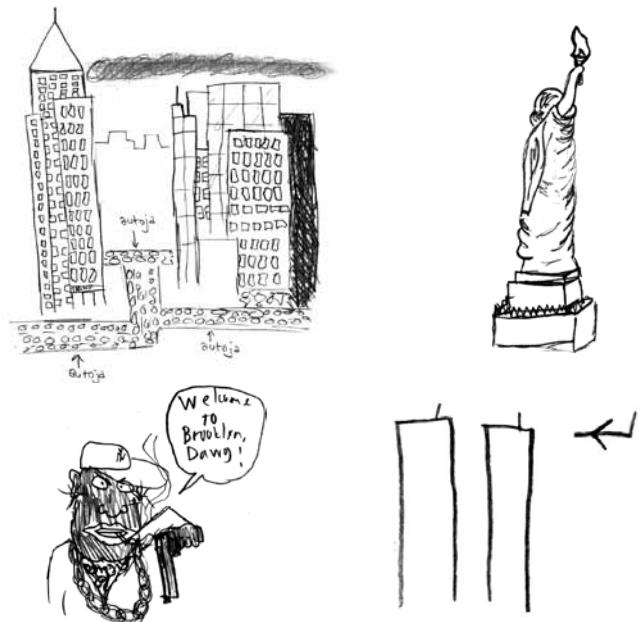
sen tavoitteena oli motivoida heitä sijoittamaan myöhemmin näyttämäni valokuvien maisemat Etelä-Afrikkaan ja soveltamaan omia mielikuviaan niiden tulkintoihin. Etelä-Afrikkaa käsittelevään tutkimukseen osallistui 50 opiskelijaa.

New Yorkia kuvaavat piirustukset ovat tutkimuksesta, jossa tarkastelin valokuvan maantieteellisten merkitysten muodostumista. Integroin tutkimuksessani akateemisen maantieteen, maantieteen didaktiikan ja semiotiikan teorioita ja lähestymistapoja kuvatulkintaan (menetelmästä Hilander 2011 ja teoriataustasta Hilander 2012). Tässä tutkimuksessa hyödynsin ottamiani valokuvia sekä New Yorkista että Etelä-Afrikasta. Kyselylomakkeen koostui taustatietokysymyksistä, kuvatulkintaa käsittelevistä kysymyksistä, Etelä-Afrikkaan ja New Yorkiin matkustamista koskevista kysymyksistä, piirustustehtävästä ja viiteen valokuvaan liittyvistä tehtävistä.

Teetin piirustustehtävän ennen varsinaisten valokuvien näyttöä. Koska minulla oli jo Etelä-Afrikkaa koskeva piirrosaineisto, halusin kerätä nuorten mielikuvia New Yorkista voidakseni verrata näiden kahden tutkimuksen piirroksia toisiinsa. Siksi ohjeistus piirustuksen tekoon oli identtinen. Olin kiinnostunut erityisesti seuraavanlaisista kysymyksistä: Millaisena paikkana New York näyttäytyy piirroksissa? Miten nuorten mielikuvat eroavat Etelä-Afrikasta? Välittykö median vaikutus piirustuksista? Tutkimukseen osallistui 106 opiskelijaa. Kummassakaan tutkimuksessa en antanut piirustuksen tekoon aikarajaa, mutta opiske-

lijat suoriutuivat siitä alle kymmenessä minuutissa.

Teemoittelin piirustukset niiden ilmisältöjen määräämiin luokkiin niin kutsutun esi-ikografisen kuvauksen tapaan (Raivo 1996: 38–40). Luokittelu toteutui melko intuitiivisesti piirustusten ensimmäisen läpiluvun yhteydessä. Koska New Yorkia kuvaavien piirustusten tyypillisin aihe oli kaupunkimaisema, päädyin tarkastelemaan lähemmin niissä kuvattua rakennettua ympäristöä ja liikennettä. Toisella havainnointikierroksella luokittelin rakennukset ja pilvenpiirtäjät, samoin kuin autot ja taksit, jompaankumpaan kategoriaan. Jos piirustuksessa oli yksikin tunnistettava pilvenpiirtäjä tai taksi, en laskenut kuvia mukaan rakennuksiin enkä autoihin. Erot olivat usein selvästi havaittavissa, sillä monet nuoret kirjoittivat piirroksiinsa tunnettujen pilvenpiirtäjien nimiä (kuten kuvan 1 kaupunkimaisemassa ”Trump”) tai sanan ”taksi”. En voinut kuitenkaan olla täysin varma, tunnistinko tutkijana piirustuksissa juuri ne merkitykset, joita nuorten oli ollut tarkoitus kuvata. Esimerkiksi kuvan 1 kaupunkimaiseman pilven tummuus voi viitata joko tavalliseen sadepilveen tai liikenteen päästöjen aiheuttamaan saaste-pilveen. Siksi nuoria on hyvä myös haastatella, jotta he voivat kertoa kuviensa sisällöstä, kuten Reetta Hyvärinen seuraavassa tekstissään osoittaa. Koska halusin saada laajan kyselylomakeaineiston valokuvia käsitteleviin kysymyksiin, en päättynyt haastattelemaan nuoria omassa tutkimuksessani.

Kuva 1. Esimerkkejä Tikkurilan lukion opiskelijoiden New York-piirustuksista. Kaupunkimaisema (piirtäjänä 17-vuotias tyttö) ja Vapaudenpatsas (16-vuotias poika) olivat piirustusten tyypillisimmät aiheet. Brooklyniläisen slangipuheineen piirsi 20-vuotias mies. World Trade Centerin kohtaloa muutamalla viivalla kuvasi 18-vuotias mies.

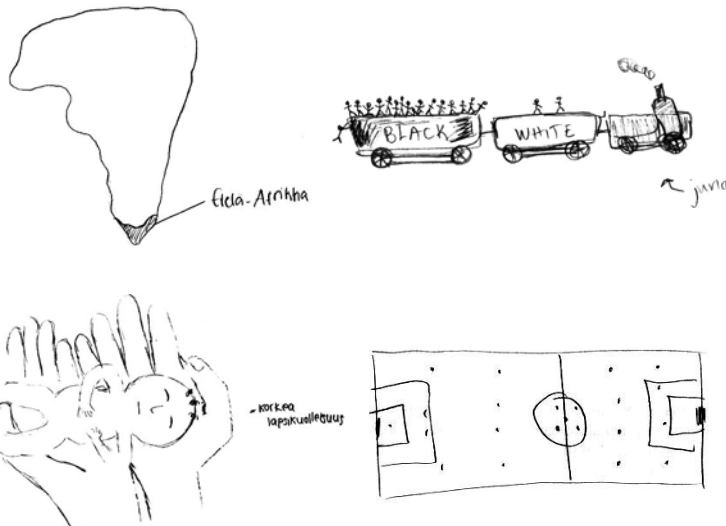
New York -piirustusten kolme suosituinta aihtaa liittyivät kaupungin kiinteisiin rakenteisiin (kuva 1). Näitä olivat rakennukset (46 % vastaajista), Vapaudenpatsas (30 %) ja pilvenpiirtäjät (26 %). Kaupungin dynaamisuutta kuvattiin tikku-ukoilla (24 %), takseilla (19 %) ja tavallisilla autoilla (16 %). World Trade Centeriin (WTC) kohdistunutta terrori-iskua lentokoneineen kuvasi 11 prosenttia opiskelijoista. McDonald'sin logon piirsi yhdeksän prosenttia vastaajista. Muita yksittäisiä tuotemerkkejä tai nimettyjä yksityiskohtia merkittiin kuviin runsaasti: Apple, Broadway, Chanel, CIA, Coca Cola, FBI, H&M, Hämmäkkimies, Louis Vuitton, Maybelline, New York Times, Nokia, N.Y. Rangers, Prada, Sex and the City, Starbucks, Titanic ja Versace. Yksikään opiskelija ei piirtänyt karttaa eli esittänyt New Yorkin sijaintia – siitä huolimatta, että he tiesivät kyselyn liittyvän maantieteeseen ja että he vastasivat tehtäviin nimenomaan maantieteeseen oppitunnilla.

Etelä-Afrikkaa koskevissa piirustuksissa opiskelijat sen sijaan kuvasivat sijaintia (22 %) (kuva 2). Lisäksi he käsitelivät monipuolisesti Etelä-Afrikan erityispiirteitä, kuten apartheid-politiikkaa (18 %), lapsikuolleisuutta ja piirtämisaikana edessä ollut vuoden 2010 jalkapallon MM-lopputurnausta, joita Etelä-Afrikka isännöi. Muita suosittuja aiheita olivat kaupunki- ja maaseutuasuutuksen (26 %) sekä auringon (16 %) ja palmujen (14 %) kuvaaminen.

Vaikka suurin osa Etelä-Afrikka-tutkimukseen osallistuneista nuorista opiskeli jo vähintään toista lukion maantieteen kurssiaan (GE2, Yhteinen maailma), auringon ja palmujen kaltaisten yksi-

tyiskohtien esittämistä saattaa osaltaan selittää perusopetuksen viidennen ja kuudennen luokan biologian ja maantiedon opetus. Sen puitteissa Afrikan maantietoa opetetaan nimenomaan ihmisten erilaisten elinympäristöjen, kuten sademetsien, savannien, arojen ja aavikoiden, kautta (*Perusopetuksen...* 2004: 177). Myös lukion maantieteen ensimmäinen kurssi (GE 1 Sininen planeetta) käsittelee luonnonmaantiedettä (*Lukion...* 2003: 139). Kuvien sisältöä voi selittää myös auringon ja palmujen piirtämisen helppous verrattuna esimerkiksi apartheid-politiikan kuvaamiseen; Etelä-Afrikan historian erityispiirteitä käsittelevässä taustatietokysymyksessä 40 prosenttia opiskelijoista mainitsi apartheidin, vaikka alle puolet tästä määrästä kuvasi sitä piirroksissaan. Jalkapallokentän piirtämistä voidaan pitää esimerkkinä median välittämistä mielikuvista ja samalla piirtäjän omista kiinnostuksen kohteista.

Median välittämien mielikuvien vaikutus näkyy myös opiskelijoiden New York -piirustuksissa, erityisesti heidän kuvatessaan syyskuun 11. päivän tapahtumia vuonna 2001. Yksittäisten tuotemerkkien nimeäminen piirroksiin viittaa opiskelijoiden mieltävän New Yorkin tuotteena, jollaisena tv-sarjat ja elokuvat sen esittävät. Tästä syystä nuoret myös mainitsivat taustatietokysymyksen vastauksissa haluavansa matkustaa sinne, jotta he voisivat verrata omin silmin näkemäänsä ja kokemaansa New Yorkia valokuvien ja elokuvien välittämään kuvaan New Yorkista. Piirroksiin nimetyistä kaupunketuista ja tuotemerkeistä huolimatta nuoret eivät tunnu mieltävän New Yorkia elämyksiä tarjoavana sosiaalisena

Kuva 2. Esimerkkejä Tikkurilan lukion opiskelijoiden Etelä-Afrikka-piirustuksista. Sijaintia kuvasi 17-vuotias tyttö piirtämällä kartan, apartheid-politiikkaa 17-vuotias tyttö, lapsikuolleisuutta 17-vuotias tyttö ja jalkapallon vuoden 2010 maailmanmestaruuskisoja 17-vuotias poika.

kaupunkitilana, vaan passiivisena, rakennettuna ympäristönä. Peräti 83 prosenttia opiskelijoista piirsi kuviinsa rakennuksia (rakennusten, pilvenpiirtäjien ja WTC:n kuvat yhteenlaskettuna) ja ihmiset puuttuivat monista piirroksista (ks. Béneker ym. 2010). Ihmisen piirtäminen saatetaan kokea vaikeaksi tai kenties nuoret mieltävät ihmisten olevan sisällä heidän piirtämässään rakennuksissa ja autoissa.

Tutkijan näkökulmasta on mielenkiintoista verrata näiden kahden tutkimuksen piirustuksia toisiinsa. Erot Etelä-Afrikan ja New Yorkin sijainnin esittämisessä ovat huomionarvoisia, sillä ne voidaan yhdistää ihmisen käsitykseen kahtia jakautuneesta maailmasta. Kyse on toiseuttamisesta, jossa vedetään rajaa ”meidän” ja ”muiden” välille (esim. Seppänen 2001: 194–196). Maailma jaetaan hyviin ja huonoihin kategorioihin, jolloin erilaisuus voidaan etäännyttää omasta ”hyvyydestä” ja samastaa muun maailman huonoihin puoliin. Nuoret saattavat kokea New Yorkin lähellä ”meitä” olevaksi länsimaaksi, osaksi ”meidän maailmamme”, eivätkä pidä siksi sen sijainnin kuvaamista olennaisena. Etelä-Afrikka liitetään eksootiseksi valtiona muun maailman representaatioon, kauaksi ”meistä”, jolloin sen sijainnin kuvaaminen koetaan tarpeelliseksi (ks. Fiske 2005: 31–34; Cantell ym. 2007: 142–143). Nuorten mielikuvat eivät siis näiltä osin mukaile lukion maantieteen Yhteinen maailma -kurssilla esiteltäviä kulttuuri- ja aluepiirejä, joissa Etelä-Afrikka liitetään ainoana Afrikan valtiona länsimaisen kulttuurin vaikutuspiiriin (*Lukion...* 2003: 140–141).

Visuaalisen metodologian mahdollisuuksia kannattaa hyödyntää erityisesti tilanteissa, joissa tutkija on kiinnostunut lasten ja nuorten mielikuvista, mielipiteistä ja tuntemuksista (Tani 2012: 172). Käyttämällä kyselylomakkeiden ja haastattelujen rinnalla piirustustehtävää tutkija saa kattavamman

ja luotettavamman kuvan siitä, miten nuorten käsitykset maailmasta, heidän elinympäristöistään ja arjen maantieteellisistä ilmiöistä visualisoituvat. Omassa tutkimuksessani sain tietoa esimerkiksi siitä, millaisena New Yorkin kaupunkimaisema näyttäätyy nuorille. Jos olisin pyytänyt opiskelijoita piirtämään mielikuvia esimerkiksi Yhdysvalloista New Yorkin sijaan, tulokset olisivat todennäköisesti olleet erilaiset. Visuaalisia menetelmiä käyttäessään tutkijan tulee kuitenkin olla tietoinen siitä, millaista tietoa niillä voi kerätä. New York -piirustukset kertovat siitä, millainen mielikuva nuorilla on New Yorkista kaupunkimaisemana, mutta eivät siitä, millaisena he mieltävät New Yorkin ellettynä ja koettuna kaupunkitilana (Béneker ym. 2010: 137–139).

Saadakseen lisätietoa nuorten piirustuksista tutkija voi pyytää heitä kirjoittamaan yksityiskohtaisen kuvauksen piirretystä alueesta ja siitä, millaista ihmisten elämä kyseisellä alueella on. Esittelemäni tehtävät kehittävät maantieteellistä ajattelua ja kriittistä lähestymistapaa kuvatulkintaan (Cantell ym. 2007: 177–178). Mahdollisuuksien mukaan nuorten kanssa kannattaa keskustella jo heidän piirtäessään kuvia tai haastatella heitä tämän jälkeen. Keskustelun yhteydessä tutkija voi esittää tarkentavia kysymyksiä paitsi stereotyyppisistä ja median luomista mielikuvista myös siitä, mitä nuoret *eivät* kuvaa piirroksissaan. Pelkästään piirustusten pohjalta on vaikea esimerkiksi sanoa, miten positiivisiin tai negatiivisiin mielikuviin Vapaudenpatsas ja brooklyniläinen slangipuheinen lopulta viittaavat. Kun visuaalinen aineisto on kerätty, tutkija kohtaa lukuisia tämänkaltaisia kysymyksiä tulkitessaan sitä.

MARKUS HILANDER
Opettajankoulutuslaitos,
Helsingin yliopisto